УДК 336.201.2:658.87
DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-26

Хома І.Б.
доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»
Панчак М.-І.М.
магістр,
Національний університет «Львівська політехніка»

Khoma Iryna, Panchak Marian-Ivan
Lviv Polytechnic National University

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЩОДО ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах ринкової економіки підприємницьку діяльність усіх суб'єктів господарювання супроводжує ризик, який коригує їх рівень конкурентоспроможності та вимагає від менеджменту підприємств пошуку шляхів раціонального управління ним. Важливим індикатором фінансового стану підприємства є його платоспроможність та ліквідність, що є різними, проте і взаємопов'язаними поняттями в діяльності підприємства, так як суб'єктам малого підприємництва отримати кошти на довгострокових умовах досить важко. Відповідність нормативних значень цих показників підвищує довіру до підприємства, які згодом дають змогу залучити кошти під менші відсотки та під більш тривалий термін погашення. Результати наукового дослідження в статті пропонують шляхи вирішення проблем з ліквідністю та платоспроможністю для малих підприємств як на короткостроковий, так і на довгостроковий періоди.

Ключові слова: *ліквідність, платоспроможність, підприємство, відносні показники ліквідності, абсолютні показники ліквідності.*

WAYS TO SOLVE PROBLEMS REGARDING LIQUIDITY AND SOLVENCY OF SMALL DOMESTIC ENTERPRISES

In today's market economy, the economic activity of all economic entities is accompanied by risk, which increases their level of competitiveness and requires the management of enterprises to find various ways to combat it. An important indicator of a company's financial health is its solvency and liquidity. Solvency and liquidity are different, although interrelated concepts. The purpose of the study is to analyze the liquidity and solvency of small private enterprises in the domestic market, as well as to provide recommendations for improving the financial condition of the enterprise, because small enterprises are the basis of any market economy. Under the conditions of the unstable economic and political situation and the financial crisis, the activities of small businesses enterprises is hampered by the presence of significant problems and obstacles. This article analyzes the financial condition of this enterprise using horizontal-vertical and coefficient analysis, where both positive and negative changes were detected. It is worth saying that there are many problems from a financial point of view in the activities of the WPF "Oksana": low liquidity, reduced profitability, low financial stability. The enterprise should carry out work to improve financial indicators, as a result of which it will increase its autonomy and profitability and will be able to conduct its business activities efficiently. Small businesses have limited access to financial and money markets. As a rule, one can only dream about the issue of shares. It is not possible to get a loan not only because of its high cost, but also because of the risky financial condition of the enterprise and the lack of a credit policy. A high level of liquidity and solvency provides the enterprise with an appropriate level of trust from creditors, which seeks to attract funds for the development of the company. To directions for improving the assessment of the company's solvency can be attributed to the improvement of analytical ones the capabilities of its information base for analysis by using account data; calculation of the system of solvency indicators based on the company's cash flows; carrying out operative analysis of solvency. The further direction of the research is the formation of the system indicators of the company's solvency and substantiation of their normative values at the industry level. Therefore, the study of modern problems of liquidity and solvency of small enterprises in Ukraine acquires special relevance.

Keywords: *liquidity, solvency, enterprise, relative liquidity ratios, absolute liquidity indicators.*

JEL classification: *P13*

Постановка проблеми. Поява великої кількості підприємств, система оподаткування, яка є не досконалою і постійно змінюється, швидкий розвиток ринкової інфраструктури у сфері фінансово-кредитних відносин – усе це вимагає від суб'єктів господарювання вміння оцінювати фінансовий стан свого підприємства. Серед ключових еталонів оцінки фінансового стану підприємства в умовах ринкових відносин, від яких залежить його існування, є показники ліквідності та платоспроможності. Фінансова тактика підприємства, насамперед, включає управління готівкою, яке спрямоване на забезпечення і підтримку постійної платоспроможності та ефективне використання грошових коштів у певний момент часу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням ліквідності та платоспроможності, а також напрямками їх покращення, займається багато вчених. Так, Яремик Х.Я. [1], Власова Н.О. [2] по-різному трактують ці поняття. У свою чергу, наприклад, Клименко В.С. [3] досліджував саме методику аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. Майборода О.Є. [4] виділяє причини, які призводять до зменшення ліквідності балансу господарюючої структури. Науковець Терен Г.М. [5] виділяє активи за мірою

© Хома І.Б., Панчак М.-І.М., 2023

ліквідності та пасиви за терміновістю погашення зобов'язань, тобто систематизує показники, за допомогою яких можна визначити фінансовий стан підприємства, а Журавльова Ю.Ю. [6] встановлює нормативні межі для цих показників.

В даній статті не розглядається управління наявними фінансовими ресурсами, зокрема визначення оптимальних обсягів виробничих запасів, управління дебіторською заборгованістю, координація планів виробництва та продажу, забезпечення безперебійної роботи підприємства тощо, а надаються лише загальні рекомендації. Тобто вихід зі скрутного становища і підвищення ефективності діяльності вимагає розробки та впровадження комплексу заходів. Окрім того, така стаття як «грошові кошти» в балансі підприємства, а саме залишки грошових коштів, є надзвичайно динамічна, що може сильно впливати на показники ліквідності. Фактично баланс підприємства – це його сума в конкретний час.

Мета статті полягає в наведенні шляхів вирішення проблем ліквідності та платоспроможності малих вітчизняних підприємств, зокрема підприємств, які займаються роздрібною торгівлею, на прикладі МПП «Оксана».

Виклад основних результатів дослідження. Для початку здійснимо розрахунок абсолютних та відносних показників ліквідності, щоб розуміти які проблеми є в МПП «Оксана» з ліквідністю та платоспроможність та на скільки ці проблеми глибокі, а згодом будуть запропоновані напрями вирішення цих проблем.

Аналіз ліквідності активів підприємства допомагає визначити можливість покриття зобов'язань підприємства його активами. Схожим до цього поняття є платоспроможність – здатність своєчасно повністю виконати свої платіжні зобов'язання, що випливають із торгових, кредитних та інших операцій платіжного характеру [6].

Ці два поняття є досить важливими в діяльності підприємства, а саме в діяльності суб'єктів малого підприємництва, яким отримати кошти на довгострокових умовах досить важко.

Для аналізу ліквідності балансу підприємства доцільно здійснити поділ активів на групи за ступенем ліквідності та поділ пасивів підприємства на групи за ступенем терміновості. Баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним при виконанні таких умов [6, с. 425]:

$$А1 \geq П1,\ А2 \geq П2,\ А3 \geq П3,\ А4 \leq П4.$$

В табл. 1. та табл. 2 наведено результати ранжування активів та пасивів на початок та кінець аналізованого періоду.

Як бачимо з табл. 1, співвідношення між найбільш ліквідними активами та найбільш терміновими пасивами є хорошим, оскільки найбільш ліквідні активи перевищують термінові пасиви на кінець року, тобто А1>П1,окрім того А3>П3. Негативними явищами є те, що у підприємства велика кількість важкореалізованих активів, а також велика кількість інших поточних зобов'язань, до яких входять перерахування сум постачальникам згідно з пред'явленими рахунками за матеріальні цінності та отримані послуги, а також виплати за замовлення транспорту на доставку матеріалів і продуктів.

Тепер проаналізуємо аналогічні дані на кінець року. Результати подані в табл. 2

Як бачимо з табл. 2, на кінець періоду співвідношення між групами ліквідності активів та групами пасивів залишилось таким самим. Проте є негативні зміні, а саме те, що значно зросли важкореалізовані активи при низькому зростанні власного капіталу, а також суттєво зросли короткострокові пасиви при зменшенні швидкореалізованих активів.

У цілому, якщо робити акцент на аналіз абсолютних показників ліквідності на об'єкті дослідження, можна зазначити про недостаню ліквідність підприємства і погіршення ситуації з часом.

Підприємству слід наростити обсяги швидкореалізованих активів та зменшити короткострокові пасиви, а також збільшити обсяги постійних пасивів шляхом збільшення акціонерного капіталу чи нарощення обсягу прибутку підприємства.

Важливим також є аналіз відносних показників ліквідності та їх порівняння з нормативними значеннями, які представлено в табл. 3.

Перший показник – це коефіцієнт абсолютної ліквідності, який характеризує негайну готовність підприємства ліквідувати короткострокову заборгованість. Підприємство не досягає нормативних значень, проте є тенденція до зростання цього показника.

Наступний показник – це коефіцієнт швидкої (строгої) ліквідності. Даний коефіцієнт за аналізований період не змінився, що в цілому є негативним явищем.

Останній відносний показник ліквідності балансу підприємства – це коефіцієнт покриття (коефіцієнт

Таблиця 1

Співвідношення груп ліквідних активів та пасивів на початок аналізованого періоду

Групи активів	Значення, тис. грн.	Знак (<, =, >)	Значення, тис. грн.	Групи пасивів
Найбільш ліквідні активи (А1)	273,2	>	172,3	Найбільш термінові зобов'язання (П1)
Швидкореалізовані активи (А2)	653	<	4902,8	Короткострокові пасиви (П2)
Повільно реалізовані активи (А3)	434,4	>	0	Довгострокові пасиви (П3)
Важкореалізовані активи (А4)	4438,7	>	977,2	Постійні пасиви (П4)

Таблиця 2

Співвідношення груп ліквідних активів та пасивів на кінець аналізованого періоду

Групи активів	Значення, тис. грн.	Знак (<, =, >)	Значення, тис. грн.	Групи пасивів
Найбільш ліквідні активи (А1)	294,5	>	154,8	Найбільш термінові зобов'язання (П1)
Швидкореалізовані активи (А2)	643,1	<	5852,1	Короткострокові пасиви (П2)
Повільно реалізовані активи (А3)	454,8	>	0	Довгострокові пасиви (П3)
Важкореалізовані активи (А4)	5373,5	>	1015,7	Постійні пасиви (П4)

Таблиця 3

Динаміка відносних показників ліквідності МПП «Оксана»

№ п/п	Показники	2019	2020	2021	Нормативне значення
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,03	0,06	0,05	>0,1
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,18	0,21	0,18	0,4-0,5
3	Коефіцієнт покриття	0,28	0,29	0,26	2-2,5

поточної ліквідності). Тут також бачимо негативну тенденцію до зниження показника. Значення даного показника є дуже низьким і досягає нормативних значень протягом аналізованого періоду. Це може призвести до зниження довіри до суб'єкта господарювання з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів. Крім цього, проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових витрат.

Якщо порівнювати результати абсолютного та відносного аналізу ліквідності МПП «Оксана», то аналіз відносних показників не дає чітких результатів. В свою чергу абсолютні показники мають чітку тенденцію до погіршення, адже в пунктах, де ліквідність і так не відповідає необхідним значенням, протягом досліджуваного часу ще й погіршилась.

Важливим є прогнозування фінансових показників, щоб розуміти, що з підприємством відбуватиметься в майбутньому. Насамперед здійснено прогноз обсягів оборотних активів та поточних зобов'язань, які потрібні для розрахунку коефіцієнта покриття, використовуючи метод найменших квадратів та плинної трьохчленної середньої. На рис. 1 графічно відображено динаміку фактичних та прогнозованих значень поточних зобов'язань ММП «Оксана» до кінця другого півріччя 2023 року.

З рис. 1 бачимо, що тенденція зміни поточних зобов'язань є зростаючою. Лінія тренду перетинає фактичні значення, що підтверджує достовірність розрахунків прогнозних значень і свідчить про те, що в майбутньому поточні зобов'язання підприємства будуть зростати. Лінія плинної середньої дещо відрізняється від лінії фактичних значень, вона є більш рівномірна, але вона теж зростає.

На рис. 2 графічно відображено динаміку фактичних та прогнозованих значень оборотних активів ММП «Оксана».

Тенденція змін оборотних активів є зростаючою. Бачимо також, що лінія тренду постійно зростає, так як прогнозовані значення є більшими ніж значення в попередніх періодах.

Маючи прогнозовані значення поточних зобов'язань та оборотних активів, можна розрахувати коефіцієнт покриття на І та ІІ півріччя 2023 року. Коефіцієнт покриття (поточної ліквідності) визначається за формулою (1):

$$Клп = (А1 + А2 + А3) / (П1 + П2) = ОА / ПЗ, \quad (1)$$

де *Клп* – коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності); *ОА* – оборотні активи; *ПЗ* – поточні зобов'язання.

Значення коефіцієнта покриття МПП «Оксана» у відносних одиницях для зручності подано на рис. 3.

Як бачимо з рис. 3, в останні три роки коефіцієнт поточної ліквідності має тенденцію до зменшення. Так прогнозовані значення на І та ІІ півріччя 2023 року становитимуть 0,2204 та 0,2147 відповідно.

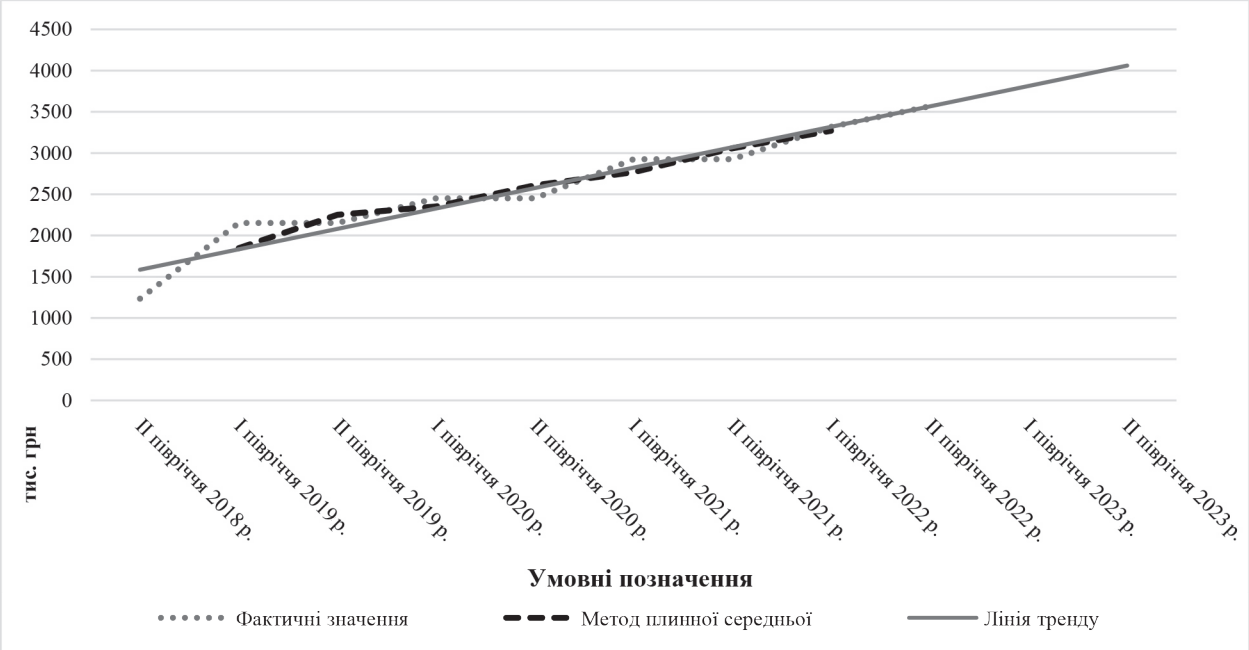

Рис. 1. Динаміка фактичних та прогнозованих значень поточних зобов'язань МПП «Оксана»

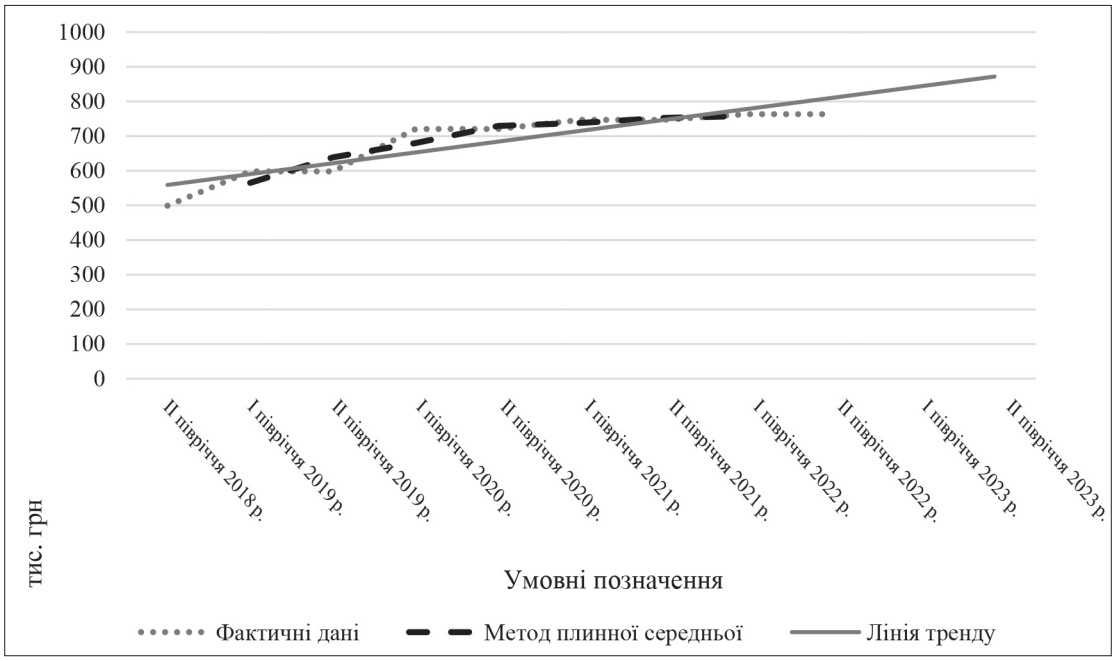

Рис. 2. Динаміка фактичних та прогнозованих значень оборотних активів МПП «Оксана»

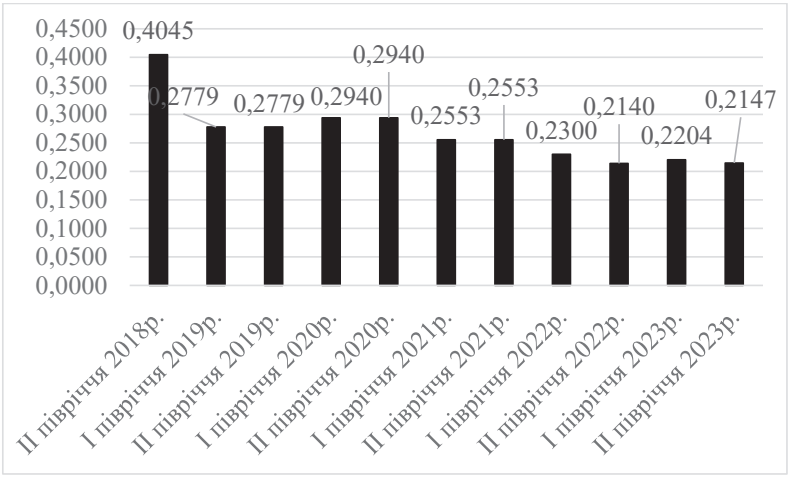

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта покриття МПП «Оксана»

Можна зробити висновок, що протягом двох наступних періодів: I та II півріччя 2023 року обсяги оборотних активів та поточних зобов'язань МПП «Оксана» будуть зростати, проте коефіцієнт поточної ліквідності буде зменшуватись, оскільки обсяг поточних зобов'язань підприємства зростає більшими темпами ніж оборотні активи.

Для покращення показників ліквідності та платоспроможності слід провести такі заходи:

1) збільшення чистого доходу від реалізації та пошук шляхів значного зменшення витрат, що призведе до підвищення прибутку підприємства;

2) зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток, який покращує платоспроможність підприємства;

3) продаж окремих низькорентабельних структурних підрозділів та об'єктів основних фондів. Завдяки цій операції підприємство зможе отримати інвестиційні ресурси на більш прибуткові види діяльності і перепрофілювати виробництво;

4) здача в оренду основних фондів, які використовуються у виробничому процесі не повною мірою;

5) проведення реструктуризації активів підприємства, що є одним із важливих напрямів зміцнення фінансового стану, тому що являється мобілізацією внутрішніх резервів, а також проведення сукупності заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;

6) забезпечення безперебійної роботи підприємства.

Як бачимо підприємству не вистачає швидколіквідних активів. У процесі дослідження факторів впливу на поточну ліквідність підприємства впливають частини активів та пасивів у загальній їх структурі. Зменшення зобов'язань та збільшення активів покращує ліквідність. Але слід зробити застереження стосовно збільшення мобільної складової майна суб'єкта господарювання, оскільки надмірне накопичення сировини, матеріалів та інших її елементів веде до погіршення фінансового стану підприємства та зниження результатів його діяльності.

Також прибуток має безпосередній зв'язок з результативним показником поточної ліквідності. Низька рентабельність продажів та оборотного капіталу погіршує розрахункову дисципліну підприємства МПП «Оксана».

Отже, підприємству необхідно проводити більш ефективну політику з управління активами та їх структурою, а особливо скорочувати виробничі та фінансові цикли за рахунок прискорення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості та раціональніше здійснювати використання майна товариства.

Особливе місце в капіталі підприємства займають оборотні кошти. Механізм їх формування безпосередньо впливає на ліквідність та фінансову стійкість підприємства. Комбінація джерел поповнення оборотних коштів може бути різною. Для ефективного функціонування МПП «Оксана» та підвищення ліквідності можна запропонувати ще низку заходів, серед яких такі: оптимізація і раціоналізація асортименту продукції, застосування передоплати та системи знижок, що забезпечить приплив грошових коштів, залучення інвестора, додатковий випуск цінних паперів та застосування факторингу. Під час здійснення факторингових операцій дебіторська заборгованість трансформується в наявні кошти, і отже, може бути негайно використана підприємством для виробничих цілей. Отримані грошові кошти можна з користю використати для підприємства з метою їх нарощення, а саме здійснити вигідні інвестиції, направити їх на модернізацію виробництва або покласти на банківський депозит під вигідні умови та високі процентні ставки.

Висновки. На прикладі МПП «Оксана» досліджено: як можна вирішити проблеми з ліквідністю та платоспроможністю для малих вітчизняних підприємств. Рекомендаціями є нарощення обсягів швидко реалізованих активів та зменшення короткострокових пасивів, а також нарощення постійних пасивів шляхом збільшення акціонерного капіталу або нарощення обсягу прибутку. Зокрема для покращення показників ліквідності та платоспроможності підприємства доцільне збільшення чистого доходу від реалізації продукції та значне зменшення витрат, що призведе до підвищення прибутку; зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток, який покращить платоспроможність підприємства та збільшить продаж окремих низькорентабельних структурних підрозділів і об'єктів основних фондів (завдяки цій операції підприємство зможе отримати інвестиційні ресурси на більш прибуткові види діяльності і перепрофілювати виробництво), а також провести сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу.

Список використаних джерел:

1. Яремик Х.Я. Методичні підходи до оцінки платоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4507

2. Власова Н.О., Пічугіна Т.С., Смірнова П.В. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібної торгівлі : монографія. Харків : Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2010. 222 с.

3. Клименко В.С. Методика оцінки платоспроможності та ліквідності підприємства. 2017. С. 61–75. URL: http://www.vtei.com.ua/konfa/27_03/4/7.pdf

4. Майборода О.Є., Косарєва І.П., Лесняк А.О. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. № 18. С. 256–260. URL: http://global-national.in.ua/archive/18-2017/49.pdf

5. Терен Г.М. Система показників аналізу ліквідності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 36–41. URL: http://econom.chnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/02/Teren_2016.pdf

6. Журавльова Ю.Ю. Платоспроможність підприємства та шляхи її забезпечення : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. 73 с.

7. Фінансова звітність МПП «Оксана» за 2018–2022 рр.

References:

1. Yaremyk H.Ya. (2015) Methodical approaches to assessing the solvency of the enterprise. *Effective economy*, no. 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4507

2. Vlasova N.O., Pichugina T.S., Smirnova P.V. (2010) Assessment of liquidity and solvency of retail trade enterprises: monograph. Kharkiv: Kharkiv state University of Food and Trade, 222 p.

3. Klymenko V.S. (2017) The method of assessing the solvency and liquidity of the enterprise: a scientific article, p. 61–75. Available at: http://www.vtei.com.ua/konfa/27_03/4/7.pdf

4. Maiboroda O.E., Kosareva I.P., Lesnyak A.O. (2017) Solvency of the enterprise and the formation of its support system. The solvency of the enterprise and the formation of its support system. *Global and national problems of the economy*, no. 18, pp. 256–260. Available at: http://global-national.in.ua/archive/18-2017/49.pdf

5. Teren H.M. (2016) The system of indicators of the analysis of liquidity of the enterprise. *Investments: practice and experience,* no. 8, pp. 36–41. Available at: http://econom.chnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/02/Teren_2016.pdf

6. Zhuravlyova Yu.Yu. (2009) Solvency of the enterprise and ways of ensuring it: monograph. Poltava: RVV PUSKU, 73 p.

7. Financial reporting of WPF "Oksana" for 2018–2022.